Magyar László

LÁNYI ERNŐ ÉS A SZABADKAI VÁROSI ZENEKAR A KORDOKUMENTUMOK TÜKRÉBEN

Lányi elévülhetetlen érdemeit eleddig többféle és több szempontból méltatták, ám csaknem mindannyiszor nélkülözték a szabadkai éveit érintő levéltári anyagot.

Ezúttal okmányok alapján elvenítjük fel Lányi Ernő szabadkai tevékenységének egyik legizgalmasabb és egyben talán legjelentősebb időszakát. Itt elsősorban a neves zeneszerző megválasztásának körülményeire és a városi zenekar megszületésére gondolunk.

Szabadka 1906 decemberében örökre búcsúzik egyetemes zenekultúrájának egyik kiemelkedő egyéniségétől, Gaál Ferenctől. Dr. Sántha György törv. hatósági bizottsági tag ötvenegy társával 1907 januárjában indítványozza[1], hogy a megürült zeneiskola — igazgatói és „templomi karnagyi" tisztség betöltését a város pályázat mellőzésével bonyolítsa le. Hiszen a gyakorlottabb művészek általában pályázaton nem vesznek részt. „Hasonló esetekben világszerte ismert szokás az, hogy az érdekelt intézet, a város vagy az állam is a kiválasztott művezetőt vagy tanárt pályázat mellőzésével meghívja az intézet vezetésére vagy a tanszék elfoglalására."

Márpedig Szabadkának országos hírű zeneművészre van szüksége! Dr. Sántha és társai „... a szabadkai városi zenede — igazgatói és templomi karnagyi állásra a hírneves karnagyot, zeneművészt és a magyar népdal... lelkes költőjét: *Lányi Ernő* miskolczi zenedei igazgatót..." találja a legmegfelelőbbnek. Egyben javaslatot tesz évi járandóságára és Miskolcon eltöltött éveinek elismerésére.

A törvényhatósági bizottság az indítványt január 31-én egyhangúlag elfogadja[2] Így a szabályzattól eltérőleg Lányi Ernőnek évi 3200 korona fizetést és 120 korona írószer átalányt biztosítana, ezenfelül nyugdíjába beszámíthatná eddigi működési éveit, valamint fedezné a költözködési költségeket. Amennyiben Lányi e meghívást a felsorolt feltételek mellett elfogadná, úgy köteles a városi tanácsot a kézbesítéstől számított tizenöt napon belül írásban értesíteni.

A határozat ellen id. Gálfy György 1907. febr. 12-én fellebbezéssel él[3]. Hosszú lére eresztett beadványában sérelmesnek tekinti a törv. hatósági bizottság határozatát. A törvényellenes döntés szerinte a szabályrendelet megmásításából ered. Gaál Ferenc zeneigazgatónak évi 1600 korona fizetést, lakbérre 400 koronát és személyi pótlékra 800 koronát biztosított a szabályrendelet. Viszont az utóbbi közgyűlési határozat szerint Lányi Ernő évi fizetése az előbbi igazgatóénak kétszerse, míg lakbérének összegét a közgyűlés elhallgatta. Különben is törvénybe ütköző a szabályrendelet megváltoztatott határozatát felsőbb jóváhagyás nélkül érvényesíteni. Lányi nyugdíjára vonatkozó határozat sem helytálló, miután tizenhat évéről a közgyűlés hallomás alapján döntött. Majd id. Gálfy György megállapítja: „Lányi Ernő, ki volt ugyan már Szabadkán[4] mint színházi karmester, hírből ismerjük mint zeneköltőt, de minősítését nem, ily alapon meg lehetne hívni Fehér Jenő topolyai gyógyszerészt is, mert hisz az is ismert zeneköltő." Végül is a fellebbezés felterjesztését kéri a belügyminisztériumhoz és újabb határozat hozatalát.

Közben — 1907. febr. 16-án — Lányi Ernő röviden értesíti[5] a városi tanácsot, hogy a meghívásnak örömmel tesz eleget. Levelét így zárja: „Állásomat 1907. március 1-én szándékozom elfoglalni és kérem méltóztassék illerményeimet e naptól kezdődőleg részemre kiutalni." Lányi egyben mellékeli „hivatalos bizonyítványát" nyugdíjigényéről.

Azonban a hatóságnak fejtörést okozott a fellebbezés. Ebből kifolyólag a tanács úgy véli,[6] hogy amíg nem tekinthető jogerősnek a közgyűlési határozat, Lányi Ernő illetménye — hasonlóan Gaál Ferencéhez — a zenede szabályzatának 2. §-a értelmében állapítandó meg.

A városi tanács megyorsítja intézkedését. A fellebbezést 1907 február végén részletes felvilágosító jelentés kíséretében felterjeszti a belügyminiszterhez. Hangsúlyozza, hogy Gaál Ferencnek zenedei javadalmazása (a közbejött 25%-os fizetésemelés folytán) évi 2000 korona törzsfizetés, 400 korona lakbér és 800 korona személyi pótlék volt. Az előzetes tájékozódás alkalmával Lányi Ernő kijelentette, hogy hajlandó Gaálnak „örökébe lépni", ha — tekintettel családos voltára — annak egész javadalmazását törzsfizetésként nyugdíjába beszámítják. Lányinak egyéb követelménye nem volt, ezért lakbéréről sincs említés téve. A törvényhatósági bizottság bizonyos tekintetben a szabályzattól eltért, ám a szabályzatot módosítani nem találta helyénvalónak, mert határozatával „nem az a szándék vezérelte, hogy a zenedei igazgatónak jövőben mindig a most megállapított díjazása legyen, hanem azt akarta elérni ezen kivételes intézkedéssel, hogy Lányi Ernőt a zenede élére megnyerje..." Erre pedig joga volt, mert „... hisz a törvényhatósági bizottságtól csak nem lehet elvitatni azt a jogot, hogy egyik másik tisztviselőjének kivételesen nagyobb fizetést biztosítson, mint amennyit a szabályrendelet megállapít, a mit bizonyít ép a most elhunyt Gaál Ferenc esete is, a kinek részére a törv. bizottság 800 kor. személyi pótlékot szavazott meg, és fizetett egész haláláig". A fentiekből kitűnik — jelenti továbbá a városi tanács — Lányi javadalma sem több Gaálétól, csak ugyanazt másképp kapja.

Gaál nőtlen volt, így részére a korábbi mód megfelelt. Míg a családos Lányinak az utóbbi eljárás előnyösebb, de nagyobb törzsfizetése után nagyobb nyugdíjjárulékot fizet. Végezetül megjegyzi: a törvényhatósági bizottság a zeneszerzőt „... értékét csak elismerő, de nem túlzó feltételek mellett..." szerződteti.

Még mielőtt megérkezne a belügyminisztérium válaszlevele — Lányi Ernő 1907. márc. 1-én leteszi a hivatalos esküt.[7]

Másnap ismét a tanács napirendjén szerepel a Lányi-ügy. Ekkor eldöntik: Lányi évi törzsfizetése egyelőre 1600 koronát tehet ki, miután a közgyűlési határozat— a közbevetett fellebbezés folytán — nem jogerős. Viszont a zeneszerző költözködési költségeire 500 koronát szabnak meg, mivel a szabályzat ide vonatkozó része nem fellebbeztetett meg.

A belügyminisztériumi válasz 1907. márc. 24-én érkezik meg.[8] Jóváhagyja a szabadkai törv. hatósági bizottság azon határozatát, amely Lányi Ernő nyugdíjjogosultsággal járó javadalmára (évi 3200 korona fizetés és 120 korona írószer átalány) vonatkozik. Míg id. Gálfy György fellebbezését a leirat elutasítja.

A neves zeneszerző és karmester meghívásával Szabadka művelődési életének egyik legtartalmasabb időszaka kezdődik. Zenepedagógiai felkészültsége is az új környezetben csakhamar kidomborodik. Azonban a modern zeneoktatás úttörőjének Szabadkán a zeneiskolát csak rendkívül verejtékes munkával sikerül újjászerveznie. Ezzel párhuzamosan a városi zenekar megszervezése is megannyi akadályba ütközik. Utóbbival szeretnének a továbbiak során részletesebben foglalkozni.

Lányi szabadkai éveinek kezdetén belátja, hogy a szegényes összetételű templomi zenekar a jövőben nem tölthet be komolyabb szerepet a város művelődési életében. Szerencsés körülménynek tekinthető, hogy a neves zeneszerzőt indulásakor erkölcsi támogatásban részesíti néhány haladó gondolkozású, őszinte művészetpártoló. Pl. Csáth Géza a Bácskai Hírlap 1907. júniusi 19-i számában minden köntörfalazás nélkül rámutat „Szabadka zenei állapotai"-ra.[9] Kihangsúlyozza, hogy „A zene grand artja: a valódi nemes szimfonikus zene..." városunkban jóformán ismeretlen fogalom. Sürgősen cselekedni kell! És mint Lányi, Csáth Géza is gyökeres reformintézkedéseket követel Szabadka zenei életében.

Inkább Lányi Ernő felkészültségét és eltökéltségét dicséri az 1907 folyamán elkészített „A szabadkai városi zeneiskola, a városi zene és a templomi énekkar szervezési szabályzatá"-nak tervezete, amelyet a közművelődési ügyosztály október 31-én terjeszt[10] a közgyűlés elé. De a tervezet „véleményes jelentéstétel végett kiadatik" a vallás és közoktatásügyi, valamint a jogügyi bizottságnak azzal, hogy jelentéseiket a törvényhatósági bizottság következő közgyűlésére készítsék el. A városi tanács 1908. ápr. 30-án bemutatja[11] a közgyűlésnek az említett bizottságok meghallgatásával készített szabályzatot, ám a törvényhatósági bizottság egyelőre elodázza annak elfogadását[12]. Itt jegyezzük meg, hogy az egy nappal korábban megtartott előkészítő ülésen[13] a törvényhatósági bizottság először elfogadja a szabályzatot, de végül lakonikus: „Érdemben való

tárgyalásra a legközelebbi közgyűlés napirendjére kitűzetik" határozat születik. Az április 30-i közgyűlés jegyzőkönyvébe is a fenti kurta döntés kerül. — A módosított városi zeneiskola, városi zene és templomi énekkar szervezési szabályzatát végül a törvényhatósági bizottság 219 kgy./ 10936 tan. számú határozatával 1908. máj. 21-én elfogadja.

Hadd mutassuk be néhány mondatban a szabályzatot![14]

A zeneiskolával huszonöt, a városi zenekarral és a templomi énekkarral egy-egy paragrafus foglalkozik. A zeneiskola célja „... a zenének elméleti és gyakorlati irányban való oly fokú tanítása, hogy ez által színvonalon álló zeneértőket neveljen és az országos zeneakadémiában való továbbképzésre előkészítsen". E cél elérésére öt tanszak nyílna meg: zongora, vonós és fuvós hangszerek, szólóének, összhangzattan. Minden tanszak alsó és felső osztályokból állna. Az alsó: könnyebb klasszikus darabok helyes előadására; a felső osztály nehezebb darabok megértésére és előadására képesít. A magánéneket és összhangzattant heti két órában, a többi tanszakot heti három órában állapította meg a szabályzat.

A további paragrafusok többek közt kitérnek a tanítás tartamára, a tandíjra, a felvételek feltételeire, a tanévzáró ünnepélyekre, a tanári kar összetételére, az igazgatói és a rendes tanári állások betöltésére, az igazgató és a tanárok kötelességeire stb.

Figyelmünk központjában elsősorban a városi zenekart érintő paragrafus áll, amely többnyire a következőket foglalja magában: A városi zenekart a zeneiskola igazgatója vezeti és a zenede rendes tanárain kívül összesen húsz tagból áll. A zenekar tagjait pályázat útján — az igazgató véleményének kikérésével — a polgármester nevezi ki. A fizetési osztályokba — ugyancsak az igazgató közbejátszásával — szintén a polgármester osztja be a tagokat. A zenekar vezetéséért az igazgató vállalja a felelősséget. Ezért a zenekar tagjai világi és templomi zenekari próbákon és előadásokon engedelmességgel tartoznak neki. A zenekar tagjai gyászmiséken, temetéseken, színielőadásokon és egyéb nem hivatalos előadásokon is igénybe vehetők.

A szabályzat még szűkszavúbb a templomi énekkar meghatározásánál. „A templomi énekkar áll: A zeneiskolában segédtanárként alkalmazott 4 első énekesein kívül az igazgató javaslatára a polgármester által alkalmazott legalább négy egyénből." Javadalmazásukat — az igazgató véleménye alapján — a polgármester állapítja meg. Az egyházi énekkar a karnagy utasításait követi. Nyugdíjjogosultságuk nincs.

Külön paragrafus foglalkozik az igazgató, a zeneiskola tanárainak, a zenekar tagjainak javadalmazásával és fegyelmi ügyeivel. Végül az utolsó, a harminckettedik paragrafus meghatározza az új szabályzat életbe léptetését, amellyel a régit hatályon kívül helyeznék.

Nyomban a törvényhatósági bizottság döntését követőleg egész sor ellenvetés érkezik a szabályzattal kapcsolatban.

György Mór, az igen befolyásos és tekintélyes bizottsági tag fellebbezésében[15] „sérelmes"-nek könyveli el a szabályzatot. De a környezet is,

amelyben az tárgyaltatott egyenesen „felháborító". Folytonos lárma és zajongás közepette rövid öt perc alatt fogadták el a szabályzatot. Szerinte a törvényhatóság többsége nem ismerhette a tárgyat, mivel az nyomtatványként nem jelent meg. „Sérelmesnek találom első sorban, hogy a zeneiskola szabályai kizárólag a zeneigazgató által lettek tervezve, saját egyeduralmának és anyagi érdekeinek szem előtt tartása mellett és hogy ezen tervezet félig-meddig hozzáértő szakkőzegek által felülbírálva nem lett." A közoktatásügyi bizottság nem tehet objektív javaslatot a zenetanárok és zenészek megválasztására, miután tagjai között csak elvétve akad valaki, aki a zenéhez a legtávolabbról is értene. Nem engedhető meg, hogy a zeneigazgató „tandíjbeszedés" címén 4%-os províziót kap-,on, miután így fizetése többre rúgna a polgármesterétől — áll a fellebbezésben.

A szabályzat újratárgyalását[16] sürgeti dr. Mukits Simon országos képviselő is huszonkilenc bizottsági társa nevében. A fellebbezés kiemeli Jandek Mátyás bizottsági tag közgyűlési indítványát, hogy „a templomi zene — és énekkarban csak katholikus vallásúak alkalmazhatók". Ezt valamennyien „zajos helyesléssel" elfogadták. Mégis mi történt? „... az elnöklő főispán úr az indítvány mellőzésével a tanácsi javaslatot mondta ki határozatnak." Ebből kifolyólag a fellebbezők leszögezik, hogy végeredményben nem a törvényhatósági bizottság, hanem egyedül a főispán akarata érvényesült a szabályzat elfogadásakor. Majd — mint György Mór is — fellebbezésüket felterjesztik a belügyminiszterhez.

Lukácsy István töv. hatósági bizottsági tag fellebbezése[17] szintén a templomi zene- és énekkar katolikus tagjainak kérdésén alapszik. Ugyanis a város törvényhatósági közgyűlése 1886. évi 8989/2120 kgy. határozatával kimondta, hogy a templomi zenekarba csakis katolikusok választhatók. Ezt Buchwald Lázár megfellebbezte, ám a belügyminiszter 53208/IV. a 886. sz. leiratával azt elutasította, s ekként jogerőssé vált a határozat. Miután a fenti ténykörülményeket a közgyűlési határozat figyelmen kívül hagyta, Lukácsy a szabályzat hatályon kívül helyzését, fellebbezésének belügyminisztériumi továbbítását kéri.

A városi tanács 1908. jún. 20-án a fellebbezéseket kísérőlevelével továbbítja[18] a belügyminiszter címére.

Mielőtt rátérnénk a belügyminisztérium válaszára, érdemes röviden megismerkedni a kísérőlevéllel és néhány körülménnyel.

A levél bevezetésként megokolja miért is került sor húsz év után a szabályzat újjáteremtésére. Hiszen a folyton növekvő követelmények megfelelőbb és tartalmasabb rendelkezések kidolgozására ösztönöznek. A tanítás sikerét hatékonyan biztosítja a tanárok kedvezőbb javadalmazása is. A zeneiskola egyik alapvető feladata a növendékek képzésének fokozása. Majd a kísérőlevél megállapítja: a szabályzat „... az egyházi zenekart városi zenekarrá alakítja át... a templomi énekkart eddigi rendezetlen állapotából kiemelve, a viszonyokhoz mérten rendezte és szervezte."

Bármennyire igyekszik is a bemutatott szabályzat a modern követelmények szellemében eljárni, mégis minduntalan éppen elég akadállyal kell megbirkózni. Nos, a fellebbezők több oldalról támadják azt a szabályzatot, amelyet a közgyűlés magáévá tett. „Igaz ugyan, hogy Jandek Mátyás ily irányú indítványt terjesztett elő, minthogy azonban az elnöklő főispánnak a szerv. szabályzat 23. §-ának megfelelően először a tanács javaslatát kellett szavazásra kitűznie, s miután az elfogadtatott, maga az indítvány már nem volt szavazásra bocsájtható" — érvel a levél.

György Mór fellebbezésével kapcsolatban megjegyzi, hogy a szabályzattervezetet hasonló városi iskolák „szervezésének" tanulmányozása után a közművelődési ügyosztály készítette el a zeneiskola igazgatójának véleménye alapján. A tervezetet ezután megtárgyalta a vallás és közoktatásügyi bizottság, a jogügyi bizottság, valamint a tanács. Hogy az érdeklődők megismerjék, levették az áprilisi közgyűlés napirendjéről és megsokszorosítottak. Ilyen alapos előkészület után került a szabályzat a törvényhatósági bizottság májusi közgyűlése elé, ahol már csak formális intézkedés történhetett. Ami pedig a tandíjkezelést illeti — a zeneiskola igazgatója a közs. polgári iskolák igazgatóihoz hasonlóan cselekszik. A kísérőlevél végezetül kéri a fellebbezések elutasítását és a közgyűlési határozat jóváhagyását.

Vojnics Ferenc főjegyző 1909. június 5-én arról értesít,[19] hogy a városi tanács Lányi Ernő igazgató javaslatára módosítja a törvényhatósági bizottság által már elfogadott szabályzatot, amely elsősorban a városi zenekar taglétszámának emelésében (két fő) tükröződik. Lányi 1909. máj. 10-én folyamodik[20] ezzel kapcsolatban Bíró Károly polgármesterhez. Elmondja, hogy a pillanatnyilag húsz tagot számláló városi zenekar igen „sanyarú" feltételek mellett végzi feladatát. A mielőbbi fizetésemelés egyben lelkesedést váltana ki a zenekarban. A létszám növelésével pedig a zenekar „... arra is volna hivatva, hogy a színházban is és egyéb zenészeti ténykedésekben is igényben vehető legyen". És a törvényhatósági bizottság május 19-én felhatalmazza[21] a polgármestert, hogy még a szabályzat belügyminiszteri jóváhagyása előtt intézkedjen egy fagottos és egy nagybőgős (ezer-ezer korona évi fizetéssel) szerződtetése érdekében.

Időközben — 1909. jún. 22-én — megérkezik[22] a belügyminisztérium válasza sok-sok megjegyzéssel. Már a leirat bevezetőjében az alábbi megállapítás olvasható: „A Szervezeti Szabályzat főhibája ugyanis az, hogy az nem áttekinthető, nem eléggé világos és egyes lényeges pontokban nem szabatos." A zeneiskola céljának meghatározása pontatlan, a tanszékek megfogalmazása zavaros stb. A város többségét képező katolikusok óhaját figyelembe véve — a szabályzat 19. paragrafusába még egy pont feltétlenül beiktatható, amely kimondaná: „... a városi zeneiskola igazgatója, a tanárok és a városi zenekarba a tagok felekezeti különbség nélkül, míg a templomi énekkarba tagokul csak rom. kath. egyének választhatók." Majd a leirat hozzáfűzi: „... Ezzel a törvényhatósági bizottság határozata ellen Mukits Simon és társai, továbbá Lukácsy István és György Mór által beadott fellebbezések is elintézést nyertek." Általában véve a

szabályzat alapos átdolgozásra szorul, ám erre nézve a belügyminisztérium kézzelfogható javaslattal áll elő.

Pár nappal később — június 26-án — tárgyalja[23] a törv. hatósági bizottság a belügyminisztériumi leiratot. Ennek alapján a közgyűlés elhatározza, hogy a városi zeneiskola, valamint a városi zenekar és templomi énekkar szabályzatát külön-külön kívánja elkészíteni. Majd kimondja eddigi 219 kgy./10936/1908 szám alatt hozott szervezési szabályzatának hatálytalanítását és ugyanakkor meghozza[24] a harminc paragrafusba foglalt városi zeneiskola szervezési szabályzatát, amelyet a belügyminisztérium 1910. okt. 5-én hagyja jóvá. Ám a városi zenekar és templomi énekkar szervezési szabályzatának bemutatására egyelőre várni kell.

Lányi Ernő 1909. jún. 25-én levélben értesíti[25] a polgármestert, hogy utasítására megtalálta a megfelelő fagottost Füchtner Lajos marosvásárhelyi lakos személyében, és kéri kineveztetését. A törvényhatósági bizottság Füchtner kir. címzetes őrmestert július 4-én ideiglenes minőségben kinevezi.[26]

Ekkortájt már befejezéséhez közeledik a városi zene- és énekkar szervezési szabályzatának kidolgozása. Nos, Lányi július 27-én bemutatja[27] azt a tanácsnak, majd szeptember 17-én javaslatot tesz[28] — új szabályzata értelmében — a betöltendő zenészi állásokra. Eszerint az újjászervezett városi zenekarban huszonkét zenészi és két énekesi állás töltendő be. Minthogy az új zenekarnak már 1909. október 2-án működnie kell, úgy az összhang, az együttes összekovácsolódása érdekében mielőbb alapos előkészület végzendő. Lányi a továbbiak során feltünteti a számításba veendő zenészek névsorát és a zenekar összeállítását — a két énekes is beleértve — következőképpen tervezi: három másodhegedős, két-három gordonkás, két nagybőgős, egy fuvolás, két oboista, két klarinétos, két vadászkürtös, két szárnykürtös, egy harsonás és egy dobos.

A tanács másnapi ülése elfogadja Lányi javaslatát[29] és „városi zenészekké" nevezi ki az előterjesztett személyeket. Egyszersmind megindokolja döntését, amelyet majd a törvényhatósági bizottság egyik közelebbi ülésén felülbírál. Közben két kinevezett zenész (Tomasek Antal nagybőgős és Roósz József másodhegedűs templomi zenész) lemond állásáról. Lányi nyomban intézkedik és kéri[30] Divisek Ferenc és ifj. Demek Ferenc, a késmárki színházi zenekar két tagjának szerződtetését. A tanács helyt ad a kérelemnek.[31]

Sok-sok bonyodalom és kitartás előzte meg az új szabályzat elkészítését. Több változata után végül 1909. szept. 30-án a törvényhatósági bizottság 250 kgy./tan. 19146. számú határozatával elfogadja a Lányi, majd a tanács által felterjesztett városi zene és énekkar szervezésére vonatkozó javaslatot[32] és azt „Városi zenekar szervezési szabályzata"-ként állapítja meg.

Lányi Ernő lankadatlan igyekezetét siker koronázta amellett, hogy párhuzamosan végezte a zeneiskola legalább annyi buktatót rejtő munkáját is.

Mielőtt tovább kísérnénk a fejleményeket, vessünk egy szempillantást az új szabályzatra!

Lányi tizennégy paragrafusba foglalja a szabályzatot. A városi zenekar céljának megfogalmazásakor mindenekelőtt a város templomaiban és színházában a művészi színvonal emelését, s általában „... a zeneéletnek művészi irányban való fejlesztését a városi zeneiskola mellett..." tartja szem előtt. A zenekar működési köre igen szerteágazó: templomokban (a heti zene- és énekpróbákkal együtt évente 182 alkalommal — M. L.); a városi színházban; Palicson; különleges alkalmakkor, valamint a Filharmoniai Társaság és a zeneiskola által rendezendő hangversenyeken működik közre. A zenekar karmestere a zeneiskola igazgatója. Tagjai: a zenekarvezető; három elsőosztályú, tíz másodosztályú és tíz harmadosztályú zenész. A zenészek törzsfizetése évi 1000—1400 korona között mozog, míg a zenekar élén álló zeneiskolai igazgató 800 kor. pótlék mellett évi 1500 korona törzsfizetést élvez. A zenekar tagjait általában pályázat útján és a karmester véleményének figyelembevételével a polgármester nevezi ki. Az együttes eredményes működéséért a karmester felelős, de a zenekar közvetlen felettese a polgármester. A törvényhatósági bizottság elrendeli a színügyi szabályzat kiegészítését is azzal a céllal, hogy a színészet fejlesztésére juttatott évi szubvenció és a színházi alapítványok kamatai ezentúl a városi zenekar költségeire fordítandó. A templomi énekkarral kapcsolatban a törvényhatósági bizottság elfogadja a tanács javaslatát és külön szervezési szabályzatot nem készít, viszont elrendeli, hogy a zenekar tagjai közül legalább két katolikus személy inkább a templomi énekkari szolgálatra legyen alkalmazható. A polgármester emellett felhatalmazható arra, hogy olykor legalább kettő, de legfeljebb négy katolikus énekesnőt alkalmazhasson.

A városi zenekar szervezési szabályzata ezenkívül még számtalan figyelemre méltó mozzanatot rögzít, ám annak belügyminisztériumi jóváhagyására még néhány évig várni kell!

Amíg Lányi Ernő — a szabályzat elfogadását követőleg — főleg a zenekar tagjai körül felmerülő nehézségek elhárításán szorgoskodik (javadalmazás, újabb tagfelvétel stb.), addig elkészül ismét néhány „panaszirat"! De vegyük sorjában a fellebbezéseket!

Elsőként dr. Pleszkovics Lukács és négy társa (köztük ismét György Mór) nyilvánítja ki[33] elégedetlenségét a városi zenekar új szabályzatával kapcsolatosan. Több vonatkozásban tartják sérelmesnek az intézkedést. Állításuk szerint a városi tanács már a szabályrendelet tárgyalását megelőzőleg önhatalmúlag szervezte a zenekart, felfogadta a zenészeket, megállapította javadalmazásukat. Másrészt megengedhetetlen, hogy a város részéről juttatott évenként nyolcezer korona szubvenciót ezúttal nem színügyi célokra, hanem a zenekar fenntartási költségeire fordítják. De már a zenekari javaslat előterjesztése is szabálytalanul folyt le, mivel a tanács azt nem készítette el alaposan, nem nyomtatta ki, sőt megtárgyalásakor a törvényhatósági bizottság tagjai közül is csak néhányan voltak jelen. Majd dr. Pleszkovics és társai a belügyminisztert arra kérik, hogy

érvénytelenítse a szabályzatot és utasítsa Szabadkát, hogy a nyolcezer korona szubvenciót eredeti céljára tartsa fenn.

A következő neheztelő nem más, mint a kalocsai érsek. Csak magánúton értesül a történtekről, de máris hosszú leiratot intéz Mamusich Félix plébánoshoz, a törv. hatósági bizottság tagjához. Elmarasztalja a szabadkai közgyűlés döntését, amely szerint a zenekarban bármely vallású egyén alkalmazható. Viszont köztudomású, hogy a templomi énekkarban csak katolikusok működhetnek. Kétségtelen: „... az ének és zene között különbséget tenni nem lehet. Mert tökéletesen mindegy, hogy valaki torkának vagy újainak segélyével működik-e az isteni tiszteletnél közre. A fő dolog az, hogy a közreműködés a szív áhítatából fakadjon és az egyház szellemében történjék, ami katholikus templomban csak hívő katholikus léleknél lehetséges.

Nagyon meglepett tehát Szabadka város törvényhatóságának fent említett határozata, melyben különbséget tesz az ének- és a zenekar között.. " — érvel az érsek. És a leirat egyenesen megtiltja, hogy a templomi zenekarban más vallásúak alkalmaztassanak, illetve hogy azok a templomban az isteni szolgálatnál közreműködjenek. Teszi ezt azért, mivel a szabadkai törvényhatósági bizottság intézkedése túllépi jogkörét; katolikus vallási ügyekben csakis az egyházi hatóság illetékes. Majd az érsek megkéri Mamusich plébánost, hogy megjegyzéseit közölje a polgármesterrel is.

A fenti érseki leiratot Mamusich Félix és Jandek Mátyás törv. hat. bizottsági tagok 1909. október közepén fellebbezésük[34] mellékleteként megküldik a tanácsnak. Csatlakoznak az érsek megállapításához és a várható sajnálatos súrlódások elkerülése érdekében kérik a belügyminisztert, hogy semmisítse meg a sérelmes határozatot.

Az utóbbiakkal szinte egyidejűleg érkezik dr. Reisner Lajos törv. hat. bizottsági tagnak igazán kimerítő fellebbezése.[35] A városi zenekar és a filharmóniai társaság támogatására más alap kijelölését követeli. Mivel: „A városi zenekar törzsfizetésének fedezete és a filharmóniai társaság segélyezése színészeti culturának sem tekinthető, következésképpen az ezen czélra destinált subventio és alapítvány kamatai őket törvényszerint meg nem illethetik." Ezenkívül aprólékosan elemzi a színház és a zenekarok egymás közti viszonyát, a szubvenció lényegét, a határozat erkölcsi oldalát és megannyi lényeges tényezőt.

A kalocsai érsek 1909. okt. 24-én levelet intéz[36] a városi tanácshoz és örömét fejezi ki avégből, hogy a polgármester jóindulatú és megnyugtató sorai nagyban csökkentették a szóban forgó határozattal szemben táplált aggályait. Tudniillik a szabadkai polgármester — a leiratot követőleg — biztosítja Városy Gyula kalocsai érseket arról, hogy a plébánoshoz intézett álláspontján nem esik sérelem egyszerűen azért, mert a templomi zenekarban nem működik közre a városi zenekar valamennyi tagja, hanem csak a katolikus vallásúak.

Megjegyezzük, hogy Lányi Ernő már október előtt, pontosabban 1909. szept. 24-étől vezeti a zenekart. Ezért Vojnics Ferenc főjegyző felhívja[37]

a városi tanács figyelmét, hogy az elfogadott szabályzat a zenekar élén álló zeneiskolai igazgatónak 800 korona pótlékot biztosít. Igaz, hogy a határozat belügyminisztériumi jóváhagyása a szokottnál tovább késik — írja a főjegyző — viszont nem méltányos, hogy az igazgató munkája sokáig javadalmazás nélkül álljon. Erre a tanács december 18-án utasítja a számvevőséget, hogy a közgyűlési határozat alapján Lányi Ernő részére szeptember 24-étől írja elő ideiglenesen a pótlékot.

Azalatt méltatlankodik néhány zeneiskolai tanár. Fábri Irma helyteleníti[38] a zeneiskolai szabályzat azon rendelkezését, mely szerint a zeneiskolai tanárok kötelesek a Szent Teréz-templomban működő templomi énekkarban részt venni. Megkéri a tanácsot, engedélyezze számára az énekkarból való távolmaradást már csak azért is, mivel „... nincsen Magyarországon zeneiskola, hol egy felsőbb iskolát végzett diplomás tanárt a templomi énekkarban való közreműködésre kényszerítenének, de nem is hiszem, hogy találkoznék olyan diplomás, intelligens zene tudást és társadalmi állását valamire becsülő tanár ki erre — nem is szólva a túlsok heti 24 órai kötelezettségéről — vállalkoznék." Ha a „lekicsinyítő kötelezettség" alól nem mentenék fel, Fábry kénytelen lenne megválni az intézettől.

Bezzeg Koller Ferenc tanár is hasonlóan, de jóval terjengősebben érvel![39] Felrója amiért a szabályrendelet huszonkettedik paragrafusa kötelezi a tanárok részvételét — az igazgató utasítása alapján — nemcsak a templomi énekkarban, hanem a filharmóniai társaság hangversenyein, az intézeti előadások rendezésében és a városi zenekar munkájában is. Sajnos munkába állásakor Lányi igazgató őt a fentiekről nem világosította fel eléggé, különben tiltakozását fejezte volna ki a „templomi zenés misék" közreműködésével kapcsolatban. Ilyen sérelmes intézkedés Magyarország egyik zeneiskolájában sincs! Koller Ferenc továbbá kifejti, hogy „... egy felsőbb tanulmányokat végzett, a magasabb művészi zenét kultiváló, pedagógiával foglalkozó tanerőre nem az a feladat vár, hogy a zenés miséken, az arra hivatott és képesített és a célra szerződtetett zenészekkel a zenekarban muzsikáljon, hanem, hogy működésével úgy az iskola, mint a helyi zenei életnek fejlődését hathatósan előmozdítsa; önálló művészi ténykedésével; hangversenyeken való szerepléssel; kamarazene-esték rendezésével a helyes irányt mutassa..." Mert a „zenés miséken" egy tanárnak közreműködni nem művészi ténykedés! „A művészi részét a templomi zenének a regens-chori ténykedése és a magán-ének és zeneszámot előadók produkciója képezi. Példák erre a Budapesti Lipótvárosi — Bazilikában és a Szervitarend templomában lefolyó zenés misék, hol a főváros legelső ének és zeneművészei adnak elő magán-számokat." Majd Koller tanár követeli terhes kötelességének megszüntetését, ellenkező esetben állásától kénytelen megválni.

Lányi Ernőnek a fentiekkel kapcsolatos okfejtése meghaladja a tíz oldalt![40] Mindenekelőtt megmagyarázza, hogy a városi zeneiskola és a zenekar egymással szorosan összetartoznak. Ezért szabályzatukat is e tényleges kapcsolat alapján oldotta meg a város, és ilyen módon illesz-

tették be a templomi zene- és énekkar szervezetébe a zeneiskolai tanárok részvételét is. Ez mindenképpen a zeneügy fejlesztését szolgálja: „Hiszen egy képzett zenetanár, ha például csak egy kevés hangja is van, *vezető* lehet, sőt kell hogy legyen a szólamában, aki mellett a kisebb zenei tudású többi énekesek bátran és biztosan énekelnek és ez által használhatóságuk megkétszereződik. Hiszen épen ebből a célból rendszeresített például az Országos magyar kir. zeneakadémián is a *karének* mint *kötelező* tantárgy, és pedig az akadémiai tanfolyamnak mind a 4 évfolyamán és a zenetanárképző tanfolyamnak mind a 2 évfolyamán. És pedig épen *vegyes kari* előadásokat gyakorolnak az akadémián is, 6 éven át..." Tehát téves az a felfogás, hogy egy zenetanár méltóságával, társadalmi állásával, zenei tudásával és intelligenciájával nem egyeztethető össze a vegyeskari éneklés. Vagy talán a kérvényezők a fellépés helyét, az istenházát kifogásolják?

„Arra vonatkozólag, amit Koller Ferenc a templomi zenéről mond, csak az a megjegyzésem, hogy a római katholikus egyházi zene bázisa a karéneklés (és pedig tulajdonképpen a kíséret nélküli „á capella" karének), nem pedig az úgynevezett szóló-számok. Ez utóbbiak csak engedmények a világias iránynak a szigorú egyházi elvekkel szemben. A zenekari kíséret is tulajdonképpen csak ilyen koncesszió."

Lányi ezenkívül még számos érdekes kérdést boncolgat, míg végül a városi tanács kijelenti, hogy Fábry Irma már csak azért sem működhet a templomi énekkarban közre, mivel nem katolikus vallású. Viszont Koller Ferenc esetében elfogadható Lányi igazgató állítása, hogy a nevezett eddig édeskeveset muzsikált a templomban. A jövőben is kevés kilátás nyílik arra, hogy Koller tanár — rajta kívül eső okokból — gyakrabban alkalmazzák.

Eközben Lányi újabb kérvényt intéz[41] a városi tanácshoz, amelyben a városi zenekar nehézségeit behatóan vizsgálja. Bevezetőjében megállapítja: jóllehet a zenekar új szabályzata egy éve életbe lépett, mégsem tekinthető teljes érvényűnek, miután kormányhatósági jóváhagyást ez ideig nem nyert. Ennek ellenére a zenekar működik. Ám az új idényre való tekintettel — eddigi tapasztalatok és tanúságok leszűrése alapján — legnagyobb gondot a zenekar összetétele okozza. Nincs elég zenész. Hiányzik két fúvós, egy fuvolás és harsonás. Ha ez megoldódna, a zenekar helyes beosztása a következő lenne: öt hegedűs (két szólam), két mélyhegedűs (egy szólam), egy gordonkás (egy szólam), két bőgős (egy szólam), két fuvolás (két szólam), két oboás (két szólam), két klarinétos (két szólam), két trombitás (két szólam), két kürtös (két szólam), két harsona (két szólam), egy fagottos (egy szólam) és ütőhangszerek (egy ember). És Lányi konkrét javaslattal hozakodik elő: Pibál Szaniszlót, a harmadosztályú idős gordonkást — aki igen jóravaló ember, de hasznát a zenekar nem látja — minél előbb el kellene bocsátani. Az indítványnál felülkerekedik Lányi emberiessége: „Azonban, meg kell vallanom, hogy a hivatalos szempontokat és a szolgálat érdekét ezúttal legyőzik bennem a humanizmus, a könyörületesség érzései, melyek alól magamat tel-

jesen emancipálni hivatalos állásomban sem vagyok képes. Ez az ember ugyanis tudomásom szerint teljesen szegény, beteges, elöregedett férfi, aki csekély fizetésből családot tart fönn és aki, ha innen elbocsáttatik, kétségbeesett anyagi helyzetbe kerül. Nyugdíjjogosultsága nem lévén, esetleg kereshetne magának valami más zenészi állást; azonban ezt mint szakember állíthatom, oly kevéssé ért hangszeréhez, hogy őt sehol sem alkalmazhatják..." Majd hozzáfűzi: Pibál Szaniszló elbocsáttatását csak tisztességes kegydíj-juttatás ellenében követeli. Új zenekari tagok alkalmazására Lányi emellett egyéb megoldásokat talál.

A városi zenekar tagjai mind türelmetlenebbek. Kvicsala Károly városi zenész (a debreceni színházi zenekarból szerződött Szabadkára) 1910. dec. 31-én huszonegy társa nevében végleges alkalmaztatásukat kérik[42], mert hivatásukat nyugodt biztonsággal csak így tölthetik be. Ezért a tanács 1911. jan. 26-án és márc. 6-án feliratot intéz a belügyminiszterhez és megsürgeti az 1910, febr. 28-án felterjesztett szabályrendeletnek jóváhagyását. Szabadka elvárja a kormányhatóság leggyorsabb intézkedését, mert különben a zenekar kiválóbb tagjai — éppen bizonytalan állásukból kifolyólag — elhagyják a várost.

Végre a belügyminisztérium 1911. máj. 17-én szóra érdemesnek tartja a városi zenekar szervezési szabályzatát.[43] A leirat hangsúlyozza, hogy a törvényhatósági bizottság határozata dr. Pleszkovics Lukács és társai, valamint dr. Reisner Lajos fellebbezése folytán vizsgáltatott felül. Eszerint a szabályrendeletben módosításra szorulnak a hetedik, nyolcadik, tizedik és tizenegyedik paragrafusok, miután eredetileg mellőzik a színház igazgatójának és karmesterének szerepkörét. Ellenben a határozat azon részét, amely a felmerülő költségtöbblet fedezésére vonatkozik a belügyminisztérium helyben hagyja. Úgyszintén az egyházi énekkarra vonatkozó rendelkezésekhez sincs megjegyzése.

Következésképpen a városi zenekar szabályzatának végleges elfogadására még mindig nem került sor.

A leirat kapcsán jún. 22-én értekezik a szabadkai közgyűlés, és kéri a belügyminisztert, méltóztassék eltekinteni a fenti paragrafusok módosításától, mivel a városi színház nem állandó színház, s nincsen városi kezelésben. A színházi karmester a magánvállalkozó színigazgató alkalmazottja, s az év felében a társulattal vidéken tartózkodik. Márcsak ilyen szempontból sem lehet szorosabb kapcsolat a színház és a városi zenekar között. Egyúttal a törvényhatósági bizottság elrendeli a szabályrendelet ötödik paragrafusának oly értelmű módosítását, hogy az elsőosztályú zenészek számát kettővel a harmadosztályúak létszámából emeljék.

Bíró Károly polgármester hitelesítésével szeptember 1-től Pletanek Vencel és Pibál Szaniszló városi zenészek felmentésére kerül sor.[44] Ugyanakkor Lányi igazgató Füchtner Lajos zenész „megszökéséről" tudósít.[45] Néhány nappal később Lányi előterjesztésére a tanács Fellinghauser Ferenc pyrawarthi lakóst harmadosztályú zenészi állásra ideiglenesen kinevezi.[46]

A város hatósága 1911. okt. 2-án ismét sürgeti a belügyminisztert a városi zenekar szabályzatának jóváhagyása tárgyában.[47] Szükségtelennek tartja ismét a színházi karmester jelentősebb befolyását a városi zenekarra. Miután válasz ezúttal sem érkezik, a tanács 1912. febr. 5-én újabb feliratot[48] szerkeszt, amelyben türelmetlenül követeli a szabályzat ki tudja hányadszori felülbírálatát. Elmondja, hogy a néhány éve ideiglenesen működő zenekar „... Szabadka város szépen fellendült zeneéletének egyik igen jelentős tényezője." Amennyiben a szabályzat helybenhagyására a közeljövőben sem kerül sor, úgy feltétlenül érzékeny veszteség fenyegeti a zenekart, mert legjobb tagjai — ideiglenes alkalmaztatásuk folytán — távozni kényszerülnek.

A belügyminisztérium azután febr. 8-án leküldi véleményét.[49] Ebből kiderült, hogy a kormányhatóság nem hajlandó eltekinteni a szabályrendeletben 1911. máj. 17-én megállapított paragrafusok módosításától „... mert a zenekar a színháznál is fontos működést végez, s így a zenekar ügyeinek intézésében a színházi karmesternek bizonyos befolyást és rendelkezési jogot föltétlenül biztosítani kell." Ellenben jóváhagyja a törv. hatósági bizottság határozatának azt a részét, amellyel a zenészek számát újból megállapítja.

Summa summarum: a belügyminiszter újra elveti a szabadkai városi zenekar szervezési szabályzatát és annak mielőbbi átdolgozását, majd újabb felterjesztését rendeli el.

A városi zenekar taglétszáma pedig folyton változik. Lányi most Heid János távozásáról tudósítja[50] a polgármestert.

A városi hatóságnak, de különösen Lányi Ernőnek szegi kedvét a kormányhatóság folytonos akadékoskodása, ám távolról sem töri le lelkierejét és rendíthetetlen kitartását. Ez tükröződik Lányinak 1912. márc. 5-én a polgármesterhez címzett leveléből is.[51] Ugyanis az utóbbi időben a zenészek körében érezhetően meglazult a fegyelem, amely mindenképpen a „zenés piaczán" felszökött árakkal áll szoros kapcsolatban. Lányi ilyen szempontból a zenekar harmadosztályú zenészi állását megszüntetné (miután erre nehéz tagot biztosítani), illetve a jelenlegi harmadosztályú zenészeket másodosztályúak sorába léptetné elő. Ehhez kéri a hatóság támogatását, mert „... akkor *rend* lesz, fegyelem és áldásos működés városunk javára és dicsére!"

Csak két nappal később (március 7-én) Szegedi Sándor, hét harmadosztályú zenésztársa nevében a másodosztályba leendő előléptetésüket kéri. Ezt eddigi munkájukkal feltétlenül kiérdemelték, mivel igen sokrétű zenei tevékenységet fejtettek ki (színházi előadások; próbák; filharmóniai társaság és templomi zene). A polgármester kérelmüket azonban egyelőre elutasítja.[52]

A szabadkai törv. hatósági bizottság 1912. márc. 16-án tárgyalja[53] a belügyminisztérium válaszát. A közgyűlés számára kissé érthetetlen, amiért a leirat továbbra is fenntartja a szabályzat négy paragrafusára vonatkozó észrevételeit. Ezért újabb felirat megszövegezését rendeli el, amely a hetedik és tizenegyedik paragrafusok helybenhagyására kérné a

belügyminisztert. A törv. hatósági bizottság továbbá helyt ad Lányi előterjesztésének a harmadosztályú zenészek státusára és Hermann József zenekarvezető fizetésére vonatkozólag.

A városi zenekar szabályzatának jóváhagyása érdekében tehát néhány éve már valóságos eszmei párharcot vív a szabadkai hatóság (Lányi támogatásával) felettesével — a kormányhatósággal!

Nos, a párviadal 1912. ápr. 25-én folytatódik a hetedik és tizenegyedik paragrafus megvitatásával. Szabadka hosszú feliratában megindokolja a belügyminiszter célszerűtlen indítványát a zenekari állások betöltésére: A polgármesternek szükségtelen — a zeneiskola igazgatóján kívül — a színházi karmester véleményét is meghallgatni. Már csak azért is, mert megnehezítené az ügykezelést és indokolatlan zavarokat idézne elő. Amellett a színházi karmester nem tartózkodik a nyári hónapokban (a zenészek alkalmazásának időszakában) Szabadkán. Különben is, a nagyobb zenekultúrával rendelkező zeneiskolai igazgató véleménye sorsdöntő erejű egy-egy állás betöltésénél.

A tizenegyedik paragrafussal kapcsolatban a belügyminiszter a tagok kötelességeire tett észrevételt: A városi zenekar tagjai feltétlen engedelmességgel tartoznak a karnagynak és zenekarvezetőnek. Színházi szolgálat alkalmával a színház igazgatójának és karmesterének is.

Szabadka a színház igazgatójának és karmesterének kiszélesített hatáskörére tesz ellenvetést. Ez az állapot a városi zenekarra nézve különféle zavart, de hatásköri összeütközéseknek a csíráját is rejti magában. Jól meg kell gondolni, milyen módon foglalnánk szabályzatba a városi zenekar színházi szolgálatát, mert különben ez a „vegyes állapot" lehetetlen eredményekhez vezethet és a fegyelemnek meglazulását vonhatja maga után. Majd a felirat így folytatja: „Amikor a város ezen indokok alapján az érintett módosítások elejtése érdekében az újabb felterjesztés mellett egyhangúlag állást foglalt, az a megítélés is vezette, hogy ezek a kérdések annyira belügyei a városnak a felügyeleti jog útján megvédendő általános szempontokat annyira nem érintenek, hogy felterjesztésének sikerét Nagyméltóságodtól bizalommal remélheti."

De magánügye a városnak a harmadosztályú zenészek státusának eltörlése is. „Ez az osztály különben is csak a mi régi kevésbé képzett zenészeink számára terveztetett" — állapítja meg a felirat.

Az utóbbiakkal kapcsolatban — 1912. júl. közepén — a hét harmadosztályú zenész: Föglein Károly, Fellinghauer Ferenc, Szegedi Sándor, Kubát Antal, Reichl Ferenc, ifj. és id. Demek Ferenc már türelmetlenül várja a belügyminiszter határozatát.[54] Egyben határozottan állítják, hogy a kormányhatóság döntése ellenére is ők már másodosztályú zenészeknek tekinthetők, mivel a felterjesztéstől számítandó negyven nap elmúlt (lásd az 1886: XXI. t. c. ötödik paragrafusát), és a főhatóság a fentiekkel kapcsolatban nem nyilatkozik. Minthogy az előléptetés fizetéskiigazítással jár, a hét zenész igényt tart a fizetéskülönbözet megtérítésére.

Látván a belügyminiszter, hogy a városi zenekar és annak szervezési szabályzata köré nap nap után csak sötétebb felhők tornyosulnának —

emellett éppen elege van már a szabadkai zeneügyből —, 1912. júl. 31-én a leküldött szabályzat végén lakonikus „jóváhagyom"-mal vet véget a több évig elhúzódó hercehurcának. Igaz, külön válasszíratában[55] még szorgalmazza a színházi karmester érvényesítését a zenekar ügyeinek intézésében (amelynek kidolgozásával, szabályzatba iktatásával a tanács utólag Lányi Ernőt bízza meg), de a jóváhagyási záradékkal ellátott zenekari szabályrendelet — Szabadka örömére — már biztos helyen van.

És a városi hatóság menten lépéseket tesz az ideiglenesen alkalmazott zenészek véglegesítésére. A harmadosztályú zenészek óhaja is megoldódik, miután a szabályzat csak első és másodosztályú zenészt különböztet meg.

Immár úgymond rendeződhetett volna a városi zenekar ügye, ám válságos helyzetbe sodorta az együttest a világháború és a színház elégése. Lányi Ernő a történetekről 1915. márc. 8-án fájdalmas hangon számol be[56] a polgármesternek és a tanácsnak. A zenekar tagjai többnyire bevonultak: Jaborek (fagott), Kónya (fuvola) — aki állítólag már elesett —, Szilák (kürt), Szegedi (kürt), Pletanek (trombita), Hniesz R. (hegedű), Heinrich (hegedű), Fátyol (troma), Kvicsala (oboa), Orth (klarinét). Április 1-én bevonul: Kuden (cselló) és Pinkala (trombon). Egyelőre tizenkét tag maradt: Hermann, Bermel, Klupp, Kubát, Főglein, Sedi (akit a behívás fenyeget), id. Hniesz, Fellinghauer, Bátor, Felber, id. és ifj. Demek.

A színház leégése felbecsülhetetlen veszteséggel járt a zenekarra nézve is: a tűz martalékává vált a kottaszekrény (azaz a könyvtár) összes tartalmával. Nagy károsodás érte a hangszerállományt: elégett egy viola és két nagybőgő tokkal együtt. Ezenfelül: nagydob, kisdob, harangjáték, cintányér, tamburin, egy bassztrombon, egy kürt, négy vonó stb. De megsemmisült a zenészek több hangszere: Klupnak és Demeknek egy garnitúra klarinétja; Kudennek a csellója tokkal és vonóval; Bátornak, ifj. és id. Hneisznek hegedűje tokkal és vonóval. Pinkalának tenortombon tokkal.

Lányi ezután figyelmezteti a polgármestert, hogy mindennek ellenére „Az összes hangszerek beszerzése sürgősen és okvetlenül szükséges, mert ezek nélkül a templomi zenét sem tudjuk szolgáltatni". Felhatalmazást kér, hogy azokat a hangszereket, amelyek a város tulajdonát képezték — a város terhére — beszerezhesse. Egyben javasolja, hogy a károsult és szegény anyagi viszonyok között sínylődő zenészeket a város új hangszerekkel lássa el. De nélkülözhetetlen a hangjegytár felújítása is, amelyre szintén felhatalmazást kér.

A város rövid időn belül engedélyezi Lányi hangszerbeszerzési kérelmét,[57] aki április 9-én Pestről jelenti, hogy csak első rangú cégekkel lépett érintkezésbe és a szükségelt hangszerek egy részét kiválasztotta. „Nekem kötelességem... hogy a szabadkai városi zenekar végre *jó, jól hangzó* és *tartós* szerkezetű hangszerek birtokába jusson..." — írja. Lányi megtekintette a Pilát (vonós hangszerek), Pliverics (fafuvók és vonós hangszerek), Sekunda és Stowasser cégeket. Legelfogadhatóbbnak

a Pilát és Pliverics cég ajánlatait véli, de az összes „Schlagwerk" megvásárlása legmegfelelőbb a Stowassernál. „A kürt, trombon és a nagybőgőkre nézve félre szeretném tenni esetleg a hazafias szempontot és ezeket esetleg a Hammerschmied csehországi cégtől beszerzendőnek vélem..." De az utóbbiaknál a Stowasser is szóba jöhet. Lányi végül mellékeli Windisch Lajos apatini cég ajánlatát is, amely meglehetősen jó minőségű klarinétokat készít, de öntött klapnikkal látja el. Így mégis előnyösebb az első rangú fafuvókat gyártó Pliverics cég feltétele (kovácsolt billentyűkkel).

Lányi 1914. ápr. 28-án a tanácsot még alaposabban tájékoztatja[58] az ajánlatokkal kapcsolatban. Megjegyzi, — ügyelni kell arra, hogy az egyes hangszercsoportokat egy cégnél vásárolja a város. A Pliverics készítményeihez nem fér kétség, mert annyira elismertek, hogy az operaház részére is szállít, A rézfúvók és ütőhangszerekre nézve a Stowasser (bpesti) és Horn (apatini) cég ajánlatai kb. egyformák Stowasser egy (automatikusan működő) üstdobért 400—500 koronát kér, Hornnál 300—450 korona. Majd rövid megfontolás után a hangszerek megvásárolására Lányi Ernő a következő ajánlatot terjeszti fel: három hegedűt, egy brácsát, egy gordonkát és két nagybőgőt összesen 1010 kor. értékben a Pilát cégnél Plivericsnél a hat db klarinét értéke 840 koronát tesz ki. Végül Stowassernál 1365 korona összegre rúg a következő tétel: két db vadászkürt, egy basztrombon, egy nagydob, egy kisdob, egy pár érctányér, egy üstdob, egy tam-tam, egy castagnetta, egy triangulum, egy harangjáték, egy tamburin, három hegedűtok, vagy violatok, egy gordonkatok, két nagybőgőtok és két vadászkürttok.

A városi tanács 1916. aug. 9-én helybe hagyja[59] Lányi ajánlatát és 3215 korona összegben nevezett cégeknél megvásárolja a hangszereket.

Lányi páratlan akaraterejét és erőfeszítését, a városi zenekar (de egyben Szabadka művelődése) iránt tanúsított határtalan lelkesedését és ragaszkodását, a háborús évek ellenére is siker koronázta. Mert Lányira az elmondottakon kívül megannyi nehéz feladat hárult (zeneiskola sorsa, zeneszerzés felelőssége, dalárdahagyomány ápolása stb.), amelynek fáradalmas teljesítése lassan-lassan csökkenti ugyan munkakedvét és lelkierejét, de az 1919-ben bekövetkezett nyugállományba helyezése és betegsége sem szakítja el teljesen munkájától.

Lányi Ernő Szabadka művelődési életének kivételes egyénisége, aki munkásságával több tekintetben úttörő szerepet vállal és akinek eltökéltsége sok-sok nemzedék részére követendő példa marad.

Jegyzetek

[1] Szabadkai Történelmi Levéltár (A továbbiakban: Levéltár), Városi tanács II. 30/1907; 2571

[2] Levéltár, Városi tanács II. 30/1907; 3667

[3] Levéltár, Városi tanács II. 30/1907; 3766
[4] Lányi az 1885/86-os évadban szerződött.
[5] Levéltár, Városi tanács II. 30/1907; 3963
[6] Uo.
[7] Uo.
[8] Levéltár, Városi tanács II. 30/1907; 6991
[9] Csáth Géza: Írások az élet jó és rossz dolgairól. Kritikák, cikkek, karcolatok. Életjel, 1975. Szabadka, 63. old.
[10] Levéltár, Városi tanács II. 238/1907; 21654
[11] Levéltár, Városi tanács II. 238/1907; 10906
[12] Kenyeres Kovács Márta: Régi nóta, híres nóta... (Életjel, 1976. Szabadka) című munkájának 105. oldalán a zeneiskola szabályzatával kapcsolatban a következőket olvashatjuk: „1908. április 30-án a városi tanács elfogadja Lányi beterjesztett szabályzatát, amelyet 1909-ben a belügyminisztérium is jóváhagy." — A fentiekhez hozzáfűzhetjük, hogy a zeneiskola szervezési szabályzatát — a törvényhatósági bizottság döntése alapján — a belügyminisztérium $\frac{119473/910.}{III.}$ számú leiratával 1910. okt. 5-én hagyja jóvá.
[13] Levéltár, Városi tanács, II. 238/1907; 3918
[14] Levéltar, Városi tanács, II. 238/1907;
[15] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 1171
[16] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 12107
[17] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 12484
[18] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 12749
[19] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 11607
[20] Levéltár, Városi tanács, II. 238/1907; 9756
[21] Levéltár 963/eln. 1909
[22] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 12640
[23] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 13854
[24] Uo.
[25] Levéltár, 1081/eln. 1909
[26] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 13560
[27] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 15172
[28] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 18748
[29] Uo.
[30] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 19690
[31] Uo.
[32] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 21351
[33] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 20733
[34] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 20837
[35] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 20845
[36] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 22112
[37] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 25683
[38] Levéltár, Városi tanács, II. 234/1910
[39] Uo.
[40] Levéltár, Városi tanács, II. 234/1910; 19173
[41] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 18463
[42] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 25465

[43] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 10825
[44] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 16738
[45] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 18752
[46] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 19106
[47] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 14051
[48] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 3096
[49] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 3641
[50] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 3852
[51] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 5820
[52] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 6573
[53] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 8127
[54] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 16445
[55] Levéltár, Városi tanács, II. 95/1908; 18553
[56] Levéltár, Városi tanács, II. 52/1915; 6095
[57] Levéltár, Városi tanács, II. 52/1915; 7666
[58] Uo.
[59] Uo.

Rezime

Erne Lanyi i gradski orkestar Subotice u svetlu arhivnog dokumenata

Autor rada vrednuje napore muzičkog pedagoga i dirigenta, koji je po ceni mnogih samoodricanja ponovo oformio gradski orkestar Subotice.

Nakon smrti Ferenca Gala, 1907. Đerđ Šanta, član sudske komisije u svoje ime i u ime ostalih članova, predlaže da na mesto direktora muzičke škole kao i dirigenta gradskog orkestra, bez javnog oglašavanja upražnjenog mesta, pozovu proslavljenog kompozitora, direktora muzičke škole u Miškolcu, Ernea Lanjia. Njegov predlog se usvaja. Odluka ipak izaziva izvesno negodovanje zbog visine njegovih honorara. Uprkos tome Lanji 1. maja 1907. godine polaže zakletvu i započinje svoj, za Suboticu od neprocenjive vrednosti, rad. Njegove muzičko-pedagoške kvalitete dolaze do punog izražaja u novoj sredini. Pionir muzičkog obrazovanja uspeva mukotrpnim radom ponovo oformiti muzičku školu. Formiranje gradskog orkestra također nailazi na poteškoće. Autor studije najviše prostora posvećuje ovim naporima umetnika.

Na početku svoje Subotičke karijere Lanji uviđa da crkveni orkestar, skromna sastava, ne može znatno doprineti kulturnom životu grada. Zato se zalaže za korenite promene muzičkog života u Subotici. Godine 1907. priprema „Pravilnik organizacione strukture gradskog crkvenog orkestra i muzičke škole". Ovaj pravilnik se usvaja tek 21. maja 1908. godine. Pravilnik se, pre svega, odnosi na muzičku školu, ali sadrži značajna zapažanja i o gradskom crkvenom orkestru. Nakon odluke sudske komisije stižu primedbe u vezi pravilnika. Njegovi oponenti, uprkos svih okolnosti, tvrde da Lanji želi učvrstiti svoju dominantnu ulogu i da zastupa svoje materijalne interese. Pored ovoga stižu mnogi prigovori i Gradskom savetu, koji te prigovore, zajedno sa pravilnikom, šalje Ministarstvu unutrašnjih poslova. Ministarstvo, sa svojim mnogobrojnim primedbama vraća pravilnik i predlaže njegovu reviziju.

Lanjijev pravilnik je usvojen 30. septembra 1909. godine. Lanji je ipak prisiljen da čeka na definitivno usvajanje novog pravilnika gradskog orkestra,

pošto Ministarstvo unutrašnjih poslova uvek predlaže nove izmene. U međuvremenu javljaju se mnoge poteškoće vezane za angažovanje svirača, koji su nezadovoljni privremenim angažmanom. Ponovo stižu mnogi prigovori: Biskup iz Kaloče osporava odluku Gradskog veća, koja dopušta angažovanje pripadnika bilo koje vere, jer, po njemu, ovi ne mogu učestvovati u radu crkvenog orkestra. Drugi se suprotstavljaju nastojanjima, da se daju veća ovlaštenja pozorištu. Najzad, 30. juna 1912. godine, nakon dugotrajnih natezanja, Ministarstvo unutrašnjih poslova usvaja pravilnik. Kada je već izgledalo da su stvari gradskog orkestra krenule, izbija svetski rat i požar uništava pozorište. Lanji ponovo energično zastupa interese orkestra, i ostvaruje svoje zamisli: Uspeva nadomestiti uništene muzičke instrumente i ponovo oformiti orkestar.

Ovakav rad verodostojno prikazuje borbu lokalne vlasti (koja uglavnom podržava Lanjijeve napore) protiv vladine administracije. Nepokolebiva volja, upornosti i beskrajno oduševljenje pomažu da njegovi napori, uprkos svih okolnosti, urode plodom. Lanji ima i mnoge druge zadatke (muzička škola, komponovanje, hor itd.) sve to smanjuje njegov radni elan, ali ni bolest ni penzionisanje, koje je usledilo 1919. ne mogu ga potpunog odvojiti od njegovog posla. Lanji je izuzetni predstavnik javnog i kulturnog života Subotice.

Čovek koji svojim radom i nesebičnim zalaganjem može poslužiti kao primer generacijama koje nailaze.

Summary

Ernő Lányi and the Town Orchestra of Subotica — in Light of Contemporary Documents

The author of this study appreciates the efforts of Ernő Lányi, composer, music teacher and conductor, who at a price of great sacrifices, managed to reorganize the town orchestra of Subotica.

After the death of Ferenc Gal, in 1907. dr György Sántha, member of the Municipal Board, on the behalf of his fellow members, as well as on his own behalf, puts forward a proposal to replace the posts of the principal of music school and the conductor of town orchestra, without advertising the vacancies, by a composer of nation-wide reputation and the principal of the Miskolc Music Conservatoire, Ernő Lányi. His proposal is accepted. Certain people, however, have a grudge against this decision, on the grounds that Lányi's salaries are put too high. In spite of all this Lányi makes his oath of office on lst of March 1907., which enables him to begin his priceless contribution to the music life of Subotica. His gifts as a teacher and musician become, very soon, manifest. However the pioneer of modern music teaching meets enormous obstacles in his efforts to reorganize the music school. At the same time his efforts aimed at organizing the town orchestra are also hindered by unfavourable circumstances. The author deals with these circumstances in full detail.

At the beginning of his career in Subotica, Lányi realizes that the church orchestra, poor as it is, cannot assume a significant role in the cultural life of the town. Therefore he demands fundamental reforms. He puts forward a draft of the „Regulations of the Town Music School and Church and Town Orchestra", which is finally accepted by the Municipal Board on 21. May 1908.

It deals mainly with music school, but also has significant insights regarding the town and the church orchestra. Following the decision of the Municipal board, a sries of complaints are launched, regarding the regulations. They say that Lányi is only trying to reaffirm his supremacy and is interested mainly in his own material gains. They also lodge complaints at the Town Council. The Town Cuncil forwards their complaints, along with the regulations, to the Home Office. The Home Office sends it back with notes and suggestions for revision. The new regulations, proposed by Lányi are accepted by the city authorities on 30th of September 1909. However the regulations of the town orchestra are further delayed, as repeated requests are made for its revision. Numerous difficulties arise regarding the musicians, since they are fed up with their temporary employment. Again objections are raised: The Bischop of Kalocsa complins of the employment of musicians other than RC, because they cannot participate in the church orchestra. Others do not approve of the regulations, because it broadens the influence of the theatre. The Home Office keeps sending back the regulations of the town orchestra until, after years of delay, it is finally accepted. On Jule 30. 1912. it is accepted and the prospects seem brighter but the war breaks out and fire destroys the theatre. Once again Lányi takes a firm stand in the interest of the orchestra, and once again his efforts arce crowned with success. He replaces the damaged musical instruments and brings the orchestra together again.

This article surveys the struggle of the local administration (with Lányi in the background) against the government administration. His unswerving willpower, persistancy and devotion, make it possible that in spite of the numerous obstacles Lányi's objectives are carried out. Apart from the town orchestra his activities include the music school, composing, choir etc. All this reduces his energy but neither his ilness nor his retirement in 1919, can part him from his work. Lányi is an outstanding representative of public and cultural life of Subotica, who by his devoted work set an example for the coming generation.

(J. J.)